

KRITISKA STUDIER TILL ÖSTERGÖTLANDS HISTORIA. I.

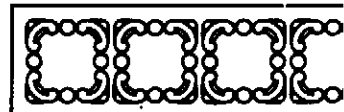
K. SVERKER DEN GAMLE

HANS MORD OCH TRADITIONERNA
OM GÄRNINGSMANNEN

AV

CARL M. KJELLBERG

LINKÖPING, ÖSTGÖTENS BOKTRYCKERI 1923

TILLÄGNAS

LANDSHÖVDING ERIC TROLLE
PÅ SEXTIOÅRS DAGEN

VÖRDSAMT AV
FÖRFATTAREN

Kc

STIFTS- och LANDSBIBLIOTEKET
LINKÖPING

A lldenstund åtskilligt vi
den äldre, hans död
höra samman därmed, vilja
nas innebörd och en tolkni

I västgötalagens konung
handskriften av västgötala
Sverker den äldre ha varit
uppgift egentligen är den
nämnda landskap. Att det
ange hans fadersnamn, ä
vara ett förvrängt kvinnona
skrivna Knytlingasagan² lika
tillnamnet Kolsson, och s
helige⁴. Det uppgives oc
att en Køl och en Burisle
nungadömet och togos av
var enligt Valdemar II:s jor
kallas där Bulizlav⁵. Det
var Sverkers son och sålun

Saxo, som synes närma
att svenskarna valde till l
ett hos svenskarna lägre st
så mycket därför, att de så
de ej ville erkänna en utlä
herravälde". "Denne Sverl
början genom kärleksbud
Nils (i Danmark) gemål, n
het bortföra henne och förl
connubium perduxit). I de
(cujus coitu pro conjugio u
honom regerade i Sverige"
i början av 1130-talet, så
hanget hos Saxo. Av ha

MC TROLLE
DAGEN

VÖRDSAMT AV
FÖRFATTAREN

Alldenstund åtskilligt visar sig vara oklart beträffande Sverker den äldre, hans död och de händelser samt traditioner, som höra samman därmed, vilja vi söka lämna en framställning av källornas innebörd och en tolkning av traditionernas rätta sammanhang.

I västgötalagens konungalängd, som finns intagen i den äldsta handskriften av västgötalagen (B. 59. å kungl. biblioteket), säges Sverker den äldre ha varit "cornubæ sun i Östrægötillandi"¹, vilken uppgift egentligen är den enda, som antyder hans härkomst från nämnda landskap. Att det besynnerliga namnet "Cornuba" skulle ange hans fadersnamn, är högst osannolikt. Det synes snarare vara ett förvrängt kvinnonamn. Den i början av 1200-talet nedskrivna Knytlingasagan² liksom Fagerskinna³ ger emellertid Sverker tillnamnet Kolsson, och synes han ha varit kusin till Erik den helige⁴. Det uppgives också i de medeltida konungalängderna, att en Kol och en Burislev efter Sverkers död kämpade om konungadömet och togos av daga av k. Knut Eriksson. Burislev var enligt Valdemar II:s jordebok son till Sverker den gamle och kallas där Bulizlav⁵. Det är därför högst sannolikt, att även Kol var Sverkers son och sålunda fått sitt namn efter farfadern⁶.

Saxo, som synes närmare känna Sverker den ä:s person, säger, att svenskarna valde till konung "en viss Sverker, som tillhörde ett hos svenskarna lägre stånd (mediocri inter Sveones loco), icke så mycket därför, att de så särdeles älskade honom, utan emedan de ej ville erkänna en utländsk mans (dansen Magnus Nilssons) herravälde". "Denne Sverker lät", säger Saxo, "sedan han till en början genom kärleksbud (amatoriis primo legationibus) eggat k. Nils (i Danmark) gemål, norskan Ulvilda, snart en man i hemlighet bortföra henne och förleda henne till älskog (ad suum usque connubium perduxit). I denna förbindelse i stället för äktenskap (cujus coitu pro conjugio usus) födde hon honom Karl, som efter honom regerade i Sverige"⁷. Denna tilldragelse synes ha inträffat i början av 1130-talet, så vitt man kan döma av tidssammanhanget hos Saxo. Av hans skildring framgår sålunda, att för-

hållandet emellan Ulvild och Sverker åtminstone till en början var en s. k. lös förbindelse. Att k. Nils i Danmark ej fick tillfälle att hämnas denna Sverkers handling, blir tydligt därav, att han vid denna tid hade annat att tänka på, nämligen de strider, som ledde till slaget vid Fotevig 1134, kort efter vilket han blev dräpt.

Ulvild uppgives i äldre upplagor av Snorre Sturlusons konungasagor ha varit dotter till Håkan Finnsson i Norge samt gift först med k. Nils, sedan med k. Inge d. y. samt sist med Sverker⁸, vilken uppgift även återfinnes i den s. k. Fagerskinna⁹. Anförda kapitel hos Snorre har till rubrik ættartölur i de äldre upplagorna, men har blivit alldeles utmönstrat ur prof. Finnur Jonssons kritiska upplaga av Snorres Heimskringla. Det är ju också alldeles orimligt, att Ulvild skulle efter giften med k. Nils varit förmäld med k. Inge d. y. Man har fördenskull utan vidare ändrat ordningsföljden i anförda handskrifter och låtit henne först vara gift med k. Inge, så t. ex. Strinnholm¹⁰, som också anser handskriftens ordningsföljd oriktig. Saxos skildring visar dock tydligt, att något gifte med Inge ej kunnat vara möjligt, sedan Sverker lät bortföra henne. Skulle hon först ha varit gift med Inge, borde hon på 1130-talet ej ha varit särdeles förförisk, utan en rätt bedagad dam. Man kan emellertid, då intet giltigt stöd för Inges gifte med henne kan anföras, helt utmönstra denna orimlighet ur vår historia. Prof. Fürsts sannolikhetsbevis för¹¹, att Ulvild skulle vila hos Inge d. y. i Vreta kloster, är en hypotes utan historiskt underlag. Liknande äro prof. N. Beckmans funderingar i samma syfte¹². Att Inge d. y. skulle ha blivit begravnen i Vreta kloster, är för övrigt en lika ogrundad hypotes utan ringaste källstöd, men härom mera i ett annat sammanhang.

Emellertid ägnade dr. Ulvild och k. Sverker särskilt intresse åt klosterstiftelser, som ju möjligen är att fatta som ett slags försoningsåtgärd för begångna förseelser. I cisterciensernas klosterbok¹³ uppgives, att en religiös kvinna, Sveriges drottning, hos den helige Bernhard begärde att få ett konvent inrättat i sitt land, och i en annan medeltida källa¹⁴, att k. Sverker och dr. Ulvild anhöll om inrättandet av två konvent. Både Alvastra och Nydala kloster anlades enligt uppgift på en och samma dag 1143 eller närmast följande år¹⁵. 1185 uppfördes ånyo (deducta est) klosterkyrkan (den nuvarande) i Alvastra, sedan konventet, tydligen med sin äldre kyrka, kanske den s. k. Sverkersgården, fortbestått i 41 år¹⁶. Hans Brask skriver ²⁶/₃ 1525 till k. Gustav, att "Aluashtra wart funderat aff k. Swerke, aff hans hustrv, drottning Vwilla morgangoffuer, gammelt frelze, som fundacien (förmodligen gåvobrevet) clarlige beuiser"¹⁷,

vilket brev sannolikt då följde troligen vid sina besök i Nydala kloster samband med klosterstiftelsen av jord till Nydala kloster.

När Ulvild dog, vet Knytlingsagan²⁰ gifte sig 1134, änka Rikissa, som d. Vladimir av Halvicz, vilket tid har Sverker ingått äktenskap med Bolislav III i Polen. Hon Sverker tydligen hade som knappast ha kunnat vara gift emellertid Sverker, men om hon var gift med Magnus Nilsson, skulle hon blott en obestyrkt gissning vara mer som hon ägde ett utslag till Magnus och Sverker. Hon Alvastra, där Ulvild som k. Inge också borde ha fått sin v. anlagda Vreta kloster. I den i det s. k. Sverkerskapsskrift²², mycket väl kan, med Sverkersläkten, syfta på ty det på densamma utläst som ett giftigt personnamn Benedicta. I det förut till famula, d. v. s. fader ty det är den tiden ovanlig faders- eller mansnamn i det bör även framhållas, k. Knut Magnusson i Danmark Sverkers mord, blev gift med en född i Sverkers föregående

Det omtalas i västgötalagen om en son, som var "buren" tydligen menas²⁴, att hans förbindelse med Danmark, och att "hans förbindelse med Ulvild. I hette Johan, Saxo berättar angående", vid k. Knut Magnusson i första giften, uppehål

r åtminstone till en början Nils i Danmark ej fick tilldelning, blir tydligt därav, att på, nämligen de strider, som efter vilket han blev dräpt. Snorre Sturlusons konungasaga i Norge samt gift först v. samt sist med Sverker³, k. Fagerskinna⁹. Anförda tölur i de äldre upplagorna, prof. Finnur Jonssons kritik. Det är ju också alldeles tydligt med k. Nils varit förmäld till utan vidare ändrat ord. I låtit henne först vara gift och också anser handskriftens visar dock tydligt, att något sedan Sverker lät bortföra henne med Inge, borde hon på, utan en rätt bedagad dam. Död för Inges gifte med henne är rimlighet ur vår historia. Ulvild skulle vila hos Inge utan historiskt underlag. Beredningar i samma syfte¹². Bevisningen i Vreta kloster, är för en gästgäst källstöd, men härom

Sverker särskilt intresse att uttala som ett slags försonings- eller interciensernas klosterbok¹³ om k. Rikissas drottning, hos den helige äro ätt till sitt land, och i en ätt och dr. Ulvild anhöll Alvastra och Nydala kloster på den dag 1143 eller närmast (deducta est) klosterkyrkan byggd, tydligen med sin äldre ätt, fortbestått i 41 år¹⁶. Hans ätt Alvastra wart funderat aff k. Alvastra morgangoffuer, gammelt brev (brevet) clarlige beuiser¹⁷,

vilket-brev sannolikt då fanns i Alvastra kloster och som biskopen troligen vid sina besök i klostret haft tillfälle att se. Det synes sålunda som om äktenskapets slutgiltiga ingående stått i något samband med klosterstiftelsens tillkomst. Att k. Sverker gjort upplåtelse av jord till Nydala kloster, bevisas av ett k. Knut Erikssons brev¹⁸.

När Ulvild dog, vet man ej, men enligt både Saxo¹⁹ och Knytlingasagan²⁰ gifte sig Sverker med k. Magnus Nilssons, död 1134, änka Rikissa, som dock innan detta sitt sista gifte ägde furst Vladimir av Halvicz, vilken dog 1152²¹. Sålunda först vid denna tid har Sverker ingått äktenskap med Rikissa, dotter till hertig Bolislav III i Polen. Hon uppgives ha varit född 1106, men då Sverker tydligen hade sonen Bulizlav med Rikissa, torde hon knappast ha kunnat vara 46 år vid sonens födelse. Hon överlevde emellertid Sverker, men ovisst hur länge. Att hon jämte sin förste man, Magnus Nilsson, skulle ligga begravnen i Vreta kloster, är blott en obestyrkt gissning, utan historisk rimlighet, så mycket mer som hon ägde ett utländskt gifte emellan äktenskapet med Magnus och Sverker. Hon borde väl hellre ha blivit begravnen i Alvastra, där Ulvild som klostrets stiftarinna enligt all sannolikhet också borde ha fått sin viloplats, i stället för i det långt senare anlagda Vreta kloster. I detta sammanhang bör framhållas, att den i det s. k. Sverkerskapellet påträffade blyrullen med sin runinskrift²², mycket väl kan, om Sverkerskapellet haft något att göra med Sverkersläkten, syfta på endera av de båda Sverkers gemåler, ty det på densamma utlästa Benedicta torde knappast åsyfta ett kvinnligt personnamn Benedicta, utan torde säkert böra läsas som attribut till famula, d. v. s. famula benedicta (välsignade tjänarinna), ty det är den tiden ovanligt, att man i dylikt fall ej bifogade ett faders- eller mansnamn i genitiv till det kvinnliga egennamnet. Det bör även framhållas, att Rikissas son med Magnus Nilsson, k. Knut Magnusson i Danmark, omkring 1156, samtidigt med k. Sverkers mord, blev gift med en dotter till k. Sverker²³, tydligen född i Sverkers föregående gifte.

Det omtalas i västgötalagens konungalängd, att Sverker hade en son, som var "buren i skötet (i kiltu) i Danmark", varmed tydligen menas²⁴, att hans moder under havandeskapet vistades i Danmark, och att "hans färd var ömkelig"²⁵. Det torde ej vara omöjligt, att han i stället för Karl var första frukten av Sverkers förbindelse med Ulvild. Det är tydligen om denne son, som hette Johan, Saxo berättar, att han, "en duktig karl, men föga angenäm", vid k. Knut Magnussons, Sverkers styvsons (Rikissas son i första gifte), uppehåll i Sverige som flykting från Danmark

uhm²⁷ hänför denna händelse gemål Rikissa ha blivit skild hennes död gift med Sverker, antida källor. Därför är det rum ett eller annat år senare. r kvinnorov i Halland, i det aris hustru och syster, vilka under dennes bortvaro och skamligt sätt umgicks med gheten yttrade sitt missnöje tta skedde kort före kardinal 54. K. Sven Grade i Dan-na skymf och ämnade enligt (Sverker) dels var gammal nellan honom och allmogen, i vid en tingsförsamling²⁹, gärning. Detta torde vara ns konungalängd säges, att ide emellertid flera bud till s. Då Sverker intet kunde i sig likväl icke åt striden, e något krigståg, utan upp-trodde kriget huvudsakligen Sven inföll därpå i Sverige i, men rönste motstånd av g tillbaka. t Magnusson tillika med k. styvdotter Sofia (Vladimirs örevändning att se till sina att fria till Sverkers dotter. att han enligt Saxo med för-göra dem till sina arvingar, er äga bristande förmåga el-rens höga börd (nobilitas)³⁰. r Sverker, framgår med all 56 kunde finnas anledningar Sverker och hans landsmän, ans uppträdande och hans k. Svens infall i Småland

rkers sista öden, är samme oria före 1222³¹, eller i vissa

fall närmare bestämt före 1202, emedan han på ett ställe omtalar Birger jarl brosa (död 1202) som ännu (nunc) levande³². Det är sålunda en ej mer än ungefär 50 år gammal tilldragelse han skildrar, vilket ju i och för sig bör tala för, att han är någorlunda väl underrättad. Sedan han skildrat hertig Henrik Lejonets tåg mot Danmark (1156) berättar han: "Ungefär vid samma tidpunkt dödade en tjänare, som förestod konungens sängkammare (cubiculo), k. Sverker om natten, då han sov, vilket brott allmakten lika fort som rättvist hämnade; ty kort tid därefter fick Magnus (Henriks-son), som av hemligt begär att regera hade varit drivijäders till tjänarens illgärning, i den strid, som han utkämpade med Sverkers son Karl, vilken han berövade dess fader för att även fråntaga honom (sonen) riket, med döden plikta för sin skändliga anstiftelse"³³. Detta skedde enligt Saxos framställning 1156, ty i dec. nämnda år företog Henrik Lejonet sitt tåg mot Danmark för att hjälpa Sven Grade³⁴. Därefter berättar Saxo, att k. Knut Magnusson, vars moder som nämnt var Sverkers andra gemål Rikissa³⁵, genom denna tilldragelse nödgades resa till övre Sverige för att trösta sin moder (solandae matris gratia)³⁶. Knytlingasagan berättar däremot, att Knut Magnusson vid nämnda tid vistades i Sverige för att hämta sin fästmö, som nämnt k. Sverkers dotter i hans första gifte³⁷, vilken uppgift synes vara sannolikast.

Den äldsta *inhemska* källa, som omtalar mordet på Sverker, är den förut omtalade konungalängd, som finns intagen i den äldsta handskriften av västgötalagen (B 59 å kungl. bibl.). Visserligen är den senare inskriven i handskriften än den äldre västgötalagen, men är givet *författad* kort tid efter k. Johan Sverkers-sons död (1222) och sålunda så gott som samtidigt med Saxos skildring. Där säges om Sverker: "hans hästesvän mördade honom julottan, som (då) han skulle till kyrkan fara, och han är jordad i Alvastra, och han började först och byggde det kloster, som Gud må låta hans själ det nu njuta"³⁸. I den latinska översättningen av nämnda konungalängd, som med tillägg 1344 fanns i Uppsala domkyrkas arkiv och då inskrevs i dess kopiebok, kallad *liber ecclesie Upsalensis* (nu i riksarkivet), återgives stället på följande sätt: "honom (Sverker) dödade hans garcifer herrans födelses natt, då han ämnade bege sig till matutinan, och har han gravplats i det munkarnas kloster, som kallas Alvastra, vilket han först grundade"³⁹.

Som synes framställer den gamla konungalängden Sverkers mord som skett, innan han begav sig till julottan, eller med andra ord då han ämnade bege sig dit. Det är därför högst sannolikt, att Saxo har rätt, nämligen att Sverker mördades under sömnen

eller vid uppvaknandet. Att den inhemska källan betonar, att det skedde, innan han begav sig till julottan eller själva julnatten, ty matutinan ägde ju rum kl. 3 på morgonen, är tydligen för att påvisa, att gärningsmannen ökade sitt brott genom att föröva det just vid ett dylikt tillfälle. Detta så mycket mer som konungalängdens författare tydligen varit en andlig man.

Våra äldsta källor säga sålunda ej, att han dödades på vägen till julottan. Det vore väl också orimligt att tänka sig, att han skulle ha begivit sig till julottan utan ett mer eller mindre följe, d. v. s. en samling av folket på den gård, där han då vistades. Ej heller uppges det, att han vid tillfället vistades vid Alvastra, men väl att han blev begravnen i klostret. Det bör märkas, att åtminstone sedermera Visingsö var Sverkerska släktens vanliga uppehållsort (se västgötalagens konungalängd). Det är också i hög grad sannolikt, att konungalängdens uppgift, att han mördades av sin hästesven, sedermera givit upphov till historien om ritten till kyrkan, och att den uppger Alvastra som hans begravningsplats, föranlett mordets förläggande till nämnda ort.

Det dröjer sedan mer än två hundra år, innan Sverker d. ä. omtalas i någon medeltida historisk framställning. Det sker först under k. Karl Knutssons tid, då hans historiska skola träder i verksamhet. I främsta rummet kommer härvid i åtanke den s. k. prosaiska krönikan. Den omtalar, att Sverker "styktade först Aluastra closter", samt tillägger: "hans stalz swen mörde honom jwla otto, tha han skulle fara til kirkio, han jordadis i Aluastra"⁴⁰. Som vi se endast en upprepning av ordalydelsen i västgötalagens konungalängd. Intet är emellertid där inryckt, som antyder, att man trodde, att Sverker mördades under vägen till kyrkan. Därnäst har man ungefär vid samma tid i den s. k. lilla rimkrönikan, där kungarna uppträda och tala i första person, även givit Sverker den gamle en plats, ehuru till en början endast fyra versrader, som till innehållet motsvara, vad prosaiska krönikan berättar⁴¹. Sedermera har man omarbetat och utvidgat denna rimkrönika, varvid även k. Sverker fått några flera rader, av vilka de fyra första endast utgöras av betraktelser rörande förräderi. Därefter komma följande rader:

Sedhen östgöther hade mig till konwng satt
myrde mig myn swen en iwla natt
när iag skulle fare till kyrkia
sannan gud ther hedra oc dyrka
i Alwastra closther the meg lagde
som iag tha sielffuer sticktatt hade⁴².

Ännu hade sålunda in håll influtit i de historiska Olai, som fick sin krönika med ett plus. Han säger: stallare (stabulario) julnatten han skulle gå att höra m samt lades under en stor audiendas preces matutina: latinska översättningen av k

Det är emellertid första och Tolfstad utpekade, och Man måste dock fråga sig gifter, så mycket mer som Det enda möjliga torde var platsen för mordet, i den tr till kyrkan, och därvid m Den enda kyrka i närheten vidare kunde förlägga Sveri var på Ericus Olai tid ut Om den fanns på Sverkers

Första gången en "eccle dock skiljes emellan Ö. el givet det nuvarande Ö. Toll Linköping då utfärdade ett omständighet kan emellert köpingen Hästholmen 1327 kyrkor i trakten, till vilkas p Heda, Åby och Odeshög : andra sidan Vettern, men ej i Hästholmen, till vilken ha skulle man kunna sluta, a utan i stället kyrkan i Hä socknen Tollstad⁴⁵. Om de man egentligen ej yttra sig, e hela den gamla kyrkan rase: ej det ringaste spår av de undantager ett par sönderhu uppförd av huggen kalkste uppgives i Tollstads kyrk med rund koravslutning eller den avbildning, som finns i långhus, lägre kor och koral

mska källan betonar, att det
an eller själva julnatten, ty
onen, är tydligen för att på-
brott genom att föröva det
mycket mer som konunga-
idlig man.

att han dödades på vägen
nligt att tänka sig, att han
ett mer eller mindre följe,
gård, där han då vistades.
fallet vistades vid Alvastra,
stret. Det bör märkas, att
verkerska släktens vanliga
galängd). Det är också i
s uppgift, att han mördades
hov till historien om ritten
tra som hans begravnings-
nämnda ort.

ira år, innan Sverker d. ä.
omställning. Det sker först
historiska skola träder i verk-
rvid i åtanke den s. k. pro-
verker "styktade först Alu-
lz swen mörde honom jwla
an jordadis i Aluastra"⁴⁰.
dalydelsen i västgötalagens
r inryckt, som antyder, att
er vägen till kyrkan. Där-
den s. k. lilla rimkrönikan,
person, även givit Sverker
rjan endast fyra versrader,
saiska krönikan berättar⁴¹.
lgat denna rimkrönika, var-
ler, av vilka de fyra första
förräderi. Därefter komma

till konwng satt
la natt
t
yrka
lagde
t hade⁴².

Ännu hade sålunda intet nytt utöver konungalängdens inne-
håll inlutit i de historiska compilationerna. Det är först Ericus
Olai, som fick sin krönika färdig omkring 1470, vilken kommer
med ett plus. Han säger: "Men år 1151 dödades Sverker av sin
stallare (stabulario) julnatten emellan Alebeck och Tollstad, då
han skulle gå att höra matutinan, och blev begraven i Alvastra
samt lades under en stor sten vid högaltaret"⁴³. Uttrycket "ad
audiendas preces matutinas" torde visa, att Ericus Olai följt den
latinska översättningen av konungalängden i sin domkyrkas arkiv.

Det är emellertid första gången mordplatsen emellan Alebeck
och Tollstad utpekas, och gravstenen vid högaltaret omtalas.
Man måste dock fråga sig, varifrån Ericus Olai fått dessa upp-
gifter, så mycket mer som man i övrigt kan spåra hans källor.
Det enda möjliga torde vara, att man vid denna tid sökt identifiera
platsen för mordet, i den tron att Sverker blivit mördad på vägen
till kyrkan, och därvid missuppfattat konungalängdens innebörd.
Den enda kyrka i närheten av Alvastra, dit man då tydligen utan
vidare kunde förlägga Sverkers uppehållsort vid tiden för mordet,
var på Ericus Olai tid utom klosterkyrkan V. Tollstads kyrka.
Om den fanns på Sverkers tid, torde emellertid vara högst ovisst.

Första gången en "ecclesia Tholfstadhe" omtalas, utan att det
dock skiljes emellan Ö. eller V. Tollstad, är 1347, men det är
givet det nuvarande Ö. Tollstad, som åsyftas, emedan biskopen i
Linköping då utfärdade ett brev därstädes⁴⁴. Som en märklig
omständighet kan emellertid anföras, att Johan Erlandsson i
köpingen Hästholmen 1327 i sitt testamente uppräknar följande
kyrkor i trakten, till vilkas präster han skänker i mark penningar,
Heda, Åby och Ödeshög samt Fågelås, Hjo och Grefbäck på
andra sidan Vettern, men *ej* Tollstad. Däremot nämner han kyrkan
i Hästholmen, till vilken han skänker altarprydnader m. m. Härav
skulle man kunna sluta, att V. Tollstads kyrka då *ej* fanns till,
utan i stället kyrkan i Hästholmen. Först 1358 nämnes också
socknen Tollstad⁴⁵. Om den forna V. Tollstads kyrkas ålder kan
man egentligen *ej* yttra sig, emedan vid dess ombyggnad 1841—43
hela den gamla kyrkan raserades, och det så grundligt, att numer
ej det ringaste spår av densamma finns kvar, kanske om man
undantager ett par sönderhuggna gravstenar. Den var emellertid
uppförd av huggen kalksten samt hade ett högt torn⁴⁶. Den
uppgives i Tollstads kyrkoböcker ha varit liten och obetydlig
med rund koravslutning eller absid samt "ganska gammal". Enligt
den avbildning, som finns i kyrkan, bestod den av ett högt torn,
långhus, lägre kor och korabsid⁴⁷. Detta skulle tala för den f. d.

kyrkans högre ålder, men det är ej uteslutet, om den uppförts av kalksten, att man i jämförelsevis sen tid med klosterkyrkan som förebild slagit en absidkupa.

Vi se sålunda, att det icke finns något antagligt stöd för Ericus Olai uppgift, att Sverker mördades på vägen till Tollstad. Man torde i stället få anse uppgiften som en ren konstruktion, tillkommen vid eller kort före Ericus Olai tid. Olaus Petri i sin krönika översätter helt enkelt utan vidare Ericus Olai text och på följande sätt: "så bleeff thå konung Swerker slaghen aff sin stalswen om jwla nat emellan Ålabeck och Tollfistadh, thå han skulle fara til ottosong, epter Gudz byrdh elloffua hundrat itt och femtiyo år och han wardt begraffuen i Aluastra widh höga altaret"⁴⁸. Johannes Magnus avskriver först helt och hållet Saxos ovan återgivna skildring av mordet (tydligen ur 1517 års upplaga av Saxo), men tillägger därefter, att den svenska historien uppger, tydligen åsyftande Ericus Olai, att Sverker dödades "a seruo stabulario" om natten, när julottan skulle firas, och då han skulle bege sig till Tollstads by och kyrka för att bevista den nattliga festen⁴⁹. Han har såtillvida dragit konsekvenserna av Ericus Olai framställning, att han säger, att Sverker var på väg till Tollstads kyrka för att där fira julottan, något som Ericus Olai dock ej uttryckligen säger. I övrigt söker han ej diskutera de olika uppgifterna hos Saxo och Ericus Olai.

Emellertid var historien om Sverkers färd till julottan i V. Tollstads kyrka färdigbildad. Johannes Messenius följer dock Saxo och omnämner mordet i all korthet, bl. a. att mördaren tog penningemutor av Magnus Henriksson, utan att tala om färden till julottan⁵⁰. Johannes Loccenius, som själv gav ut Erici Olai krönika, yttrar, att Sverker, som på juldagen skulle fira ottan i den närbelägna kyrkan, blev dödad av sin stallare emellan Alebäck och Tollstad⁵¹. I detta sammanhang bör nämnas, att Joh. Hadorph 1678 i sitt memorial till Joh. Schefferus om riksvapnet tre kronor berättar, att i Rasmus Ludvigssons "resememorial" stod antecknat: "at 3 chronor hafwa stått på Konung Swerkers steen i Alfwastra som har legat framman widh höga Altaret, hwilken sten Johannes Magnus nämpner i sin tijd ther funnit, men nu sedan kyrkian är affbränd, aldeles sönderslagen och borta"⁵². Att tre kronor ej varit inhuggna på den ursprungliga stenen, torde man få anse givet. Det synes av denna beskrivning, som om den tillhört de gravstenar, som Johan III lät förfärdiga. Emellertid var den sålunda redan 1678 sönderslagen och borta, vadan senare uppgifter om dess existens, torde vara oriktiga.

Lagerbring i sin Svea ställning och yttrar, att S emellan Alebäck och Tol v. Dalin i sin ordning⁵⁴ (Hist. Eccl. 1689, s. 458), emellan Alebäck och Tol Saxos framställning, beroe resan till julottan i Tollsta

Emellertid tillkom 1760 Broocman berättar nämlig götland⁵⁵ följande: Vid A mil till höger, när man res vägen på en åkerslätt, ha halv alns höjd, som gamle nu är bortförd att icke v man här håller före, att k. Sverker till åminnelse, c dräpt. Samma berättelse hans beskrivning över Öste sten av 1½ alns höjd p utmärkt konungens dödspl märke. Man ser sålunda, Broocman anför som en b 1731 och av vad anledning

Emellertid har den, sc undersökning av trakten i s. k. bokudden, påträffat e dan lär ha flyttats dit från Det är en trekantig, spetsig där den är nedsatt i jorde ursprungliga nedsättningen marken är 91 cm, och avs åtminstone numer ej skönje skulle dock vara möjlig, m Stenen är dock typen för kunna antaga, att man h stenen, ty Broocmans beski och höjd, stämmer mycket rest emellan Tollstads kyrka likt, men såsom minnesmä ehuru man i äldre tider lät Den är som sagt typen för

slutet, om den uppförts av
id med klosterkyrkan som

ot antagligt stöd för Ericus
vägen till Tollstad. Man
ren konstruktion, tillkom-
Olaus Petri i sin krönika
Olai text och på följande
ghen aff sin stalswen om
th, thå han skulle fara til
ndrat itt och femtiyo år
vidh höga altaret"⁴⁸. Joh-
h hållet Saxos ovan åter-
517 års upplaga av Saxo),
historien uppger, tydligen
lades "a seruo stabulario"
h då han skulle bege sig
rista den nattliga festen"⁴⁹.
a av Ericus Olai framställ-
å väg till Tollstads kyrka
Ericus Olai dock ej uttryck-
atera de olika uppgifterna

ers färd till julottan i V.
Messenius följer dock Saxo
a. att mördaren tog pen-
an att tala om färden till
själv gav ut Erici Olai
ildagen skulle fira ottan i
sin stallare emellan Ale-
ang bör nämnas, att Joh.
chefferus om riksvapnet tre
is "resememorial" stod an-
nung Swerkers steen i Alf-
a Altaret, hwilken sten Jo-
er funnitz, men nu sedan
en och borta"⁵². Att tre
ingliga stenen, torde man
beskrivning, som om den
lät förfärdiga. Emellertid
en och borta, vadan senare
oriktiga.

Lagerbring i sin Svea rikes historia⁵³ följer Ericus Olai fram-
ställning och yttrar, att Sverker blev mördad av sin "betjänt"
emellan Alebäck och Tollstad samt begravnen i Alvastra. Olov
v. Dalin i sin ordning⁵⁴ följer konungalängden och Örnhielm
(Hist. Eccl. 1689, s. 458), som också berättar, att Sverker dödades
emellan Alebäck och Tollstad, samt synes sätta mindre tro till
Saxos framställning, beroende därpå att han anser uppgiften om
resan till julottan i Tollstad riktigare.

Emellertid tillkom 1760 ett nytt led i Sverkerslegenden. C. F.
Broocman berättar nämligen då i sin beskrivning över Öster-
götland⁵⁵ följande: Vid Albäckens bro norrut vid pass en sextondels
mil till höger, när man reser ifrån kyrkan (V. Tollstad), tätt utmed
vägen på en åkerslätt, har stått en trekantig sten av en och en
halv alns höjd, som gamle män berättat sig hava sett, vilken sten
nu är bortförd att icke vara åkermannen till hinder, men som
man här håller före, att samma sten varit upprest ovannämnde
k. Sverker till åminnelse, och att han på detsamma rummet blivit
dräpt. Samma berättelse återgives 1828 av P. D. Widegren i
hans beskrivning över Östergötland⁵⁶, där han säger: En trekantig
sten av 1½ alns höjd på en åker nära vägen har till år 1731
utmärkt konungens dödsplats, som nu saknar allt slags minnes-
märke. Man ser sålunda, huru Widegren fastslår som visst, vad
Broocman anför som en berättelse. Att stenen skulle ha bortförts
1731 och av vad anledning, kan man dock ej spåra.

Emellertid har den, som skriver detta, för en tid sedan vid
undersökning av trakten uti en trädgård i Hästholmen, vid den
s. k. bokudden, påträffat en där rest sten, som för många år se-
dan lär ha flyttats dit från annan plats, dock ej uppgivet varifrån.
Det är en trekantig, spetsig sten. Den mäter från nuvarande basen,
där den är nedsatt i jorden, i höjden 1,89 meter, men från den
ursprungliga nedsättningen i marken knappt 1,54 m. Dess bredd vid
marken är 91 cm, och avsmalnar den uppåt. Någon inskrift kan
åtminstone numer ej skönjas. En svag antydning till någon ristning
skulle dock vara möjlig, men i så fall har där varit en runslinga.
Stenen är dock typen för en bautasten. Man synes med skäl
kunna antaga, att man här står inför den gamla s. k. Sverker-
stenen, ty Broocmans beskrivning, både med avseende å utseende
och höjd, stämmer mycket väl med åsyftade sten. Att den varit
rest emellan Tollstads kyrka och Alebäcken är också mycket sannolikt,
men såsom minnesmärke över Sverker kan den ej betraktas,
ehuru man i äldre tider lätt kunde komma till den uppfattningen.
Den är som sagt typen för en bautasten, och är det ej omöjligt,

att den på åkern, där den en gång stått, haft sin plats i närheten av en numer försvunnen gravhög.

Strinnholm, som först mer kritiskt behandlat vår äldre historia, säger dock, att Sverker, då han julnatten for till ottesången, blev mördad av sin hästesven vid Ålebäcken i V. Tollstads socken på vägen till kyrkan⁵⁷. Som källor för sin framställning anför han konungalängden vid västgöotalagen samt Ericus Olai och Olaus Petri, varvid han även omtalar Broocmans berättelse om minnesstenen. Någon kritik av källornas uppgifter består sig dock Strinnholm ej med, och Saxos berättelse anför han endast i en not. Om k. Sverkers grav berättar han följande: "Vid sydöstra hörnet av klosterkyrkan, i lika riktning med södra långsidan, står en hög gavel nu ensam för sig, men som förr synes ha vari sammanbunden med kyrkan och med densamma utgjort en gemensam byggnad; vid foten av denna gavel leder en liten, från kyrkan utgående trappa ned till ett gravkor av tvenne platta valv, för enade till ett rum, och detta förmodas ha varit k. Sverkers grift; någon visshet därom äger man dock icke, ingen inskrift, intet ringaste minnesmärke giver därom någon upplysning". Det fanns sålunda vid den tiden, då ruinerna ännu ej voro så skövlade som nu, intet som kunde utmärka Sverkers gravplats.

De forskare, som senare behandlat den tidens historia, ha yttrat sig mycket knapphändigt om Sverkers mord och vad därmed hör samman. Montelius i första upplagan av Sveriges historia yttrar⁵⁸, att Sverker mördades av sin hästesven i närheten av Alvastra, då han skulle rida till julottan, och Hans Hildebrand⁵⁹ att han blev mördad av sin stallare julnatten 1156. Schück säger⁶⁰, att konungen mördades av sin hästesvän, då han skulle rida till ottan. Hildebrand yttrar sig så försiktigt, att man har all anledning tro, att han ansett resan till julottan som uppkonstruerad, vilket tydligen också är förhållandet.

Vad nu gärningsmannen beträffar och de öden, som traditionen velat tillägga honom, så har det ej sitt ringa intresse att något närmare undersöka, huru det bl. a. kan förhålla sig med den utan tvivel dunkla tradition, som sysslat med honom. Han säges enligt västgöotalagens konungalängd ha varit konungens "hästesven" och enligt Saxo hans "servus", d. v. s. tjänare. I Uppsala-bokens översättning av konungalängden kallas han "garcifer". Det senare ordet torde betyda underordnad hovfunktionär, motsvarande det dåtida franska "garçon" eller yngling i hovets tjänst⁶¹. Hästesven torde emellertid vara detsamma som stallare eller stabularius, som något senare betydde chef för konungens beridna följe.

Emil Hildebrand anser⁶², att hästar, men att det låg någorlunda torde vara självfallet. Hoc scalcus eller stallgreve (ca. 1150) vid hovets resor och vid foder. Dennes militära användning som rytteriets betydelse säkerligen den i ett k. "Eribularius" eller stallare⁶⁴. En liknande hovfunktionär, men enligt fornsvensk åskådning

Emellertid har traditionen som straff för hans illgärningar förekommer 1829 i Bohman: "En tradition i orten för brott flytt över fill en konung sig av sin bragd, men de blev gripna och återsända till emellan Alvastra och Vettmin vistelse på Omberg". Johansson, som länge bott att förtälja om trakten, att bar gärning och blivit i bortsprängda stenarna låg tradition ansåg han vara gammal.

Om man nu närmare betraktar att det ligger någon verklig tänka sig, att enligt sven han i och med sin gärning gällde att åtminstone beger ertappad. Det är därför tydligen, ej kände närmare till rättar, nämligen att gärning till Västergötland, såvida emedan man ansåg Magnu götland. Att Sverkers mord återsänd, förefaller dock rätt nutida polisåtgärder. Huru man av lagtexterna sluta sig till honom. Östgöotalagen i sin som åtminstone ej i sak blivit för mord å man, att gärning

tt, haft sin plats i närheten

behandlat vår äldre historia, för till ottesången, blev mörk. Tollstads socken på vägen till Olai och Olaus Petri, var rättelse om minnesstenen. står sig dock Strinnholm ej endast i en not. Om de: "Vid sydöstra hörnet ödra långsidan, står en hög örr synes ha vari samman- nma utgjort en gemensam eder en liten, från kyrkan av tvenne platta valv, för- ha varit k. Sverkers grift; icke, ingen inskrift, intet om upplysning". Det fanns nu ej voro så skövlade som gravplats.

den tidens historia, ha yttrat mord och vad därmed hör v Sveriges historia yttrar⁵⁸, n i närheten av Alvastra, Hans Hildebrand⁵⁹ att han 1156. Schück säger⁶⁰, att t, då han skulle rida till t, att man har all anledning som uppkonstruerad, vilket

h de öden, som traditionen ett ringa intresse att något förhålla sig med den utan d honom. Han säges en- rit konungens "hästesven" tjänare. I Uppsala-bokens an "garcifer". Det senare nktionär, motsvarande det i hovets tjänst⁶¹. Häste- som stallare eller stabula- konungens beridna följe.

Emil Hildebrand anser⁶², att tjänsten avsåg tillsyn över konungens hästar, men att det låg något mer än begreppet stalldräng i ordet, torde vara självfallet. Hos de frankiska kungarna fanns en marscalcus eller stallgreve (comes stabuli), som hade till uppgift att vid hovets resor och vid härfärder medföra hästar och anskaffa foder. Dennes militära anseende ökades sedermera, på samma gång som rytteriets betydelse steg⁶³. Motsvarande funktion utövade säkerligen den i ett k. Erik Erikssons brev nämnde Brynolf "stabularius" eller stallare⁶⁴. Tydligt var k. Sverkers hästesven en liknande hovfunktionär, men man får komma ihåg, att hovtjänst enligt fornsvensk åskådning ej skattades lika högt som sedermera.

Emellertid har traditionen givit hästesvennen en våldsamt död som straff för hans illgärning. Den äldsta uppgift om traditionen förekommer 1829 i Bohmans beskrivning över Omberg⁶⁵ och lyder: "En tradition i orten förmäler, att banemannen efter begånget brott flytt över till en konung i Västergötland, varest han berömde sig av sin bragd, men detta övermod hade den följden, att han blev gripen och återsänd till Östergötland, där han på sandhöjden emellan Alvastra och Vettern blev kokad i en blykittel". Under min vistelse på Omberg 1906 berättade dåvarande skogvaktare Johansson, som länge bott på berget och hade en hel del sägner på förtälja om trakten, att gärningsmannen skulle ha gripits på bar gärning och blivit ihälslagen på den plats, där de sedan bortsprängda stenarna lågo, samt kokt i en gryta. Denna tradition ansåg han vara gammal.

Om man nu närmare skärskådar traditionen i fråga, förutsatt att det ligger någon verklighet bakom densamma, så måste man tänka sig, att enligt svensk och allmän germansk uppfattning han i och med sin gärning visste, att han var fredlös, och att det gällde att åtminstone bege sig ut ur landskapet, innan han blev ertappad. Det är därför rätt märkligt vad Bohman, som säkerligen ej kände närmare till äldre, medeltida rättsuppfattning, berättar, nämligen att gärningsmannen efter begånget brott flytt över till Västergötland, såvida här ej föreligger en litterär påverkan, emedan man ansåg Magnus Henriksson ha varit konung i Västergötland. Att Sverkers mördare skulle ha blivit gripen där och återsänd, förefaller dock rätt modernt, väl mycket erinrande om nutida polisåtgärder. Huru hans gripande nu gått till, så kan man av lagtexterna sluta sig till vilket straff, som borde ha drabbat honom. Östgötalagen i sin i slutet av 1200-talet tillkomna form, som åtminstone ej i sak blivit skärpt sedan 1100-talets mitt, stadgar för mord å man, att gärningsmannen skulle steglas, om han togs

på bar gärning eller vittnen funnos till dådet⁶⁶. En kvinna skulle i liknande fall stenas levande. Enligt tyska rättskällor gick steglingen eller rådbråkningen så till, att brottslingen levande sönderkrossades med hjul, och kroppen inflätades i hjulet och bands vid detsamma; armar och ben bräcktes, varefter hjulet med sitt föremål uppsattes på en påle eller galge till beskådande. Det kunde hända, att en så marterad person levde rätt länge⁶⁷. Straff med sjudande vatten eller bly tycks däremot enligt tyska källor endast förekommit, då det var fråga om kätteri och dylikt, varvid djävulen tänktes föra sitt spel⁶⁸. De äldre svenska rättskällorna tala ej om sådana straff. Dock kanske det ej är uteslutet att tänka sig, om traditionen har någon grund för sig, att Sverkers mördare även leddes av något religiöst motiv, i synnerhet som det är bekant, att det den tiden ännu fanns kvar mycket av hednisk åskådning, varom bl. a. kardinal Nils av Albano visste att berätta 1154.

Vore det senare riktigt, så skulle mycket beträffande den utpekade straffplatsen få sin förklaring. Man är emellertid, till följd av att platsen utsatts för sprängskott, ej fullt säker på, huru den till alla delar varit beskaffad. Så mycket är dock visst, att botten varit stenlagd, och att man på denna påträffat en del människoben, varibland av barn. Det torde vara givet, att man ej på ett eller annat sätt avrättat barn, ty det skulle strida emot alla bestämmelser i de gamla lagarna. Av denna anledning kan man omöjligen tänka på en avrättningsplats, förutsatt att barnbenen ej kommit dit senare. Dessutom är platsen för liten för ett härads avrättningsplats. Att en dylik skulle ha funnits vid en enskild gård, strider också emot lagarnas innebörd, emedan rättsskipningen enligt dessa måste ske under vis-a former och inför menigheten. Den enskilde fick nämligen ej förfara efter eget behag, därtill var såväl den fornsvenska som den germanska rättsuppfattningen över huvud allt för utvecklade. Gällde det så mord å en konung, får man anse, att rättsproceduren på grund av sakens natur ingalunda förenklades, utan snarare tog en ännu allvarligare karaktär.

Skulle dr Arne ha rätt, att man stod inför en ursprunglig stenåldersgrav, sålunda en från hednisk tid, kunde traditionen få sin särskilda förklaring. Traditionen, sådan skogvaktar Johansson berättade den, gick nämligen ut på, att gärningsmannen ej var begravnen under de stora stenarna, utan att han blivit ovanpå dem på ett ohyggligt sätt ihjälslagen. Stegling är ju, som vi visat, ett av de mest ohyggliga straff man kan tänka sig. Men varför skulle han just ha blivit steglad där? Man måste då besinna, att allt tyder på, att, som vi sett, Sverker blivit mördad själva julnatten och

i sömnen eller vid uppva-
säkerligen den tiden anset-
ler av demonernas inflyta
man lät gärningsmannen
nisk grav, där man i långt
moner haft sitt tillhåll. B-
åt de osalige, och hans
djuren till skövling. Genoi
le den givet bli begriplig.

¹ VGL, ed. *Schlyter*, s. 30

² Kap. 108.

³ Sid. 145.

⁴ *Kjellberg*, Erik d. heliges

⁵ *Liber census Daniæ*, ed.

⁶ Sverkers son Karl Sverke
ha fått sitt förnamn efter sin gu-
ed. *Schlyter*, s. 301.

⁷ Saxo, ed. *Müller & Velschow*.

⁸ *Konunga-Sögur* (Sthlm 182)

⁹ Sid. 145.

¹⁰ Sv. folkets hist. III, s. 83

¹¹ Vad de döda vittna (1920)

¹² *Fornvännen* 1921, s. 22—

¹³ *Liber de exordio cistercie*

¹⁴ *Narratricula de fundatione*

¹⁵ SRD, I, s. 175; SRS, I, s.

¹⁷ Gustav I:s reg., II, s. 273.

¹⁸ SD, n. 139.

¹⁹ Ed. *Müller & Velschow*,

²⁰ Kap. 108.

²¹ *Königsfeldt*, De nordiske

²² *Fornvännen* 1918, s. 199—

²³ *Knytlingasagan*, kap. 108.

²⁴ Jfr. *Rietz*, *Dialektlexikon*,

²⁵ æn sun Swærkis war bo-

færd. VGL, ed. *Schlyter*, s. 30

tas till: sun hans (d. v. s. Karl

sam, orimlig och godtycklig te-

konung. Dessutom tyckes Schly-

²⁶ Saxo, ed. *Müller & Velschow*

²⁷ *Historie af Danmark*, VI,

²⁸ Saxo, *Anf. a.*, II, s. 696 f.

²⁹ Saxo, *Anf. a.*, II, s. 704.

³⁰ C. *Weibull*, Saxo (1915), s.

³³ Eadem fere tempestate Sve-
noctu dormientem occiderat. Qu-
ulta est. Nam parvo post tempo-
peragendi facinoris auctor extiterat

dådet⁶⁶. En kvinna skulle tyska rättskällor gick stegrottslingen levande sönderades i hjulet och bands vid efter hjulet med sitt föremål beskådande. Det kunde e rätt länge⁶⁷. Straff med t enligt tyska källor endast och dylikt, varvid djävulen ska rättskällorna tala ej om uteslutet att tänka sig, om att Sverkers mördare även erhet som det är bekant, att / hednisk åskådning, varom tt berätta 1154.

mycket beträffande den ut- Man är emellertid, till följd ej fullt säker på, huru den set är dock visst, att botten påträffat en del människo- ta givet, att man ej på ett skulle strida emot alla be- denna anledning kan man , förutsatt att barnbenen ej sen för liten för ett härads ha funnits vid en enskild örd, emedan rättsskipningen mer och inför menigheten. efter eget behag, därtill var iska rättsuppfattningen över så mord å en konung, får l av sakens natur ingalunda allvarligare karaktär. d inför en ursprunglig sten- d, kunde traditionen få sin i skogvaktar Johansson be- gärningsmannen ej var be- att han blivit ovanpå dem ing är ju, som vi visat, ett änka sig. Men varför skul- n måste då besinna, att allt mördad själva julnatten och

i sömnen eller vid uppvaknandet, Denna omständighet måste säkerligen den tiden ansetts som ett särskilt verk av djävulen eller av demonernas inflytande. Vad var då naturligare, än att man lät gärningsmannen lida sitt straff på stenarna till en hednisk grav, där man i långt senare tid ansett onda andar eller demoner haft sitt tillhåll. Brottslingens ande har därigenom offrats åt de osalige, och hans ben ha säkerligen lämnats åt de vilda djuren till skövling. Genom en sådan tolkning av traditionen skul- le den givet bli begriplig.

¹ VGL, ed. *Schlyter*, s. 301.

² Kap. 108.

³ Sid. 145.

⁴ *Kjellberg*, Erik d. heliges ättlingar. Hist. tidskr. 1923.

⁵ Liber census Daniæ, ed. *Nielsen* (1873), s. 44.

⁶ Sverkers son Karl Sverkersson uppgives i västgötalagens konungalängd ha fått sitt förmann efter sin gudfader, som tydligen var en andlig man. VGL, ed. *Schlyter*, s. 301.

⁷ Saxo, ed. *Müller & Velschow*, II, s. 651.

⁸ Konunga-Sögur (Sthlm 1829), III, s. 193.

⁹ Sid. 145.

¹⁰ Sv. folkets hist. III, s. 83

¹¹ Vad de döda vittna (1920), s. 71 ff.

¹² Fornvännen 1921, s. 22—77.

¹³ Liber de exordio cisterciensis ordinis (SRD, II, s. 613).

¹⁴ Narratricula de fundatione Vitæ Scholæ (SRD, IV, s. 458).

¹⁵ SRD, I, s. 175; SRS, I, s. 51. ¹⁶ SRS, I, s. 24.

¹⁷ Gustav Is reg., II, s. 273.

¹⁸ SD, n. 139.

¹⁹ Ed. *Müller & Velschow*, II, s. 683.

²⁰ Kap. 108.

²¹ *Königsfeldt*, De nordiske rigers kongesläkter, s. 18.

²² Fornvännen 1918, s. 199—206.

²³ Knytlingasagan, kap. 108.

²⁴ Jfr. *Rietz*, Dialektlexikon, s. 318, under *kilta*.

²⁵ æn sun Swærkis war boren i Danmark i kiltu, oc war ömblegh hans færd. VGL, ed. *Schlyter*, s. 302. *Schlyter* anser med Ihre, att texten bör rättas till: sun hans (d. v. s. Karl Sverkerssons) Swærkir, en i och för sig våldsam, orimlig och godtycklig textändring, emedan Karls son Sverker ju blev konung. Dessutom tyckes *Schlyter* ej ha känt till Sverkers son Johans öden.

²⁶ Saxo, ed. *Müller & Velschow*, II, s. 683.

²⁷ Historie af Danmark, VI, s. 86 f.

²⁸ Saxo, Anf. a., II, s. 696 f. ²⁹ Saxo, Anf. a., II, s. 698 f.

³⁰ Saxo, Anf. a., II, s. 704.

³¹ *C. Weibull*, Saxo (1915), s. 17. ³² Saxo, ed. *Holder*, s. 394.

³³ Eadem fere tempestate Sverconem regem servus, qui cubiculo ejus praeerat, noctu dormientem occiderat. Quod scelus divinitas haud segnius quam justius ulfa est. Nam parvo post tempore Magnus, qui occulta regnandi cupiditate servo peragendi facinoris auctor extiterat, in eo conflictu, quo filium Sverconis Carolium,

quem patre spoliaverat, regno etiam exuere gestiebat, sceleratae machinationis poenas morte persolvit. Saxo, ed. *Müller-Velschow*, II, s. 713; ed. *Holder*, s. 484.

³⁴ Helmold, *Chronicon Slavorum*, ed. *Pertz* (1868), s. 170.—Saxo ed. *Müller-Velschow*, II, s. 712, not. 2.

³⁵ Saxo ed. *Müller Velschow*, II, s. 628—29, 683.—*Knyttlingasaga* (Formn. Sögur, XI, s. 360).

³⁶ Saxo ed. *Müller* etc., II, s. 713; ed. *Holder*, s. 484.

³⁷ *Knyttlingasaga*, s. 360. Att Magnus Henriksson stupat i striden med Karl Sverkersson och ej varit Eriks den heliges baneman, ha vi förut haft tillfälle att visa. (Från Fyris slätter, s. 32 f).

³⁸ Hans hæstæ swen myrdi han iulæ otto, sum han skuldi till kyrkyu faræ, och han ær iordædhær i Alwastrum, och han byriædPi fyrst, oc ælfti han Pæt clostær, sum gud læti sial nu hans Pæt nytaæ. *Schlyter*, VGL, s. 301.

³⁹ Quem garcifer suus interfecit in nocte natalis domini, cum ad matutinas esset iturus, et sepulturam habuit in cenobio monachorum, quod dicitur Alwasturum, qui ipsum primus fundavit. *Schlyter*, VGL, s. 301.

⁴⁰ *Klemming*, Småstycken på fornsvenska (1868—81), s. 235.

⁴¹ *Klemming*, Svenska medeltidens rimkr. I, s. 226.

⁴² *Klemming*, A. s. I s. 281.

⁴³ Anno autem MCLI Suerkerus occisus est a stabulario suo nocte nativitatis Christi inter Alebeck ett Tolffstad, dum iret ad audiendas preces matutinas, sepultusque est in Alvastra, et positus sub lapide magno circa summum altare. SRS, II, s. 43.—*Loccenius*, Ericus Olai, s. 45.

⁴⁴ SD, n. 4269. ⁴⁵ RAPb, n. 346.

⁴⁶ *Tham*, Linköpings län, II, s. 630.

⁴⁷ Finns avbildad i *Antiqvarisk tidskr.* I, s. 118.

⁴⁸ Olai Petri saml. skrifter IV, s. 53.

⁴⁹ At Sueonica historia habet, quod Suercherus nocte, qua Christi natiuitas celebratur, a seruo stabulario trucidatus fuerit, dum ad uillam et ecclesiam Tolstada, nocturnam festiuitatem uisurus, adiret. *Joh. Magnus*, Gothorum Sveonumque historia, Basel 1558, s. 690.

⁵⁰ *Scondia illustrata*, II, s. 6.

⁵¹ *Historiae rer. Svecicarum* (1662), s. 77.

⁵² *J. Schefferus*, De antiqvis verisque regni Sveciae insignibus (1678), s. 322.

⁵³ II, s. 126—27. ⁵⁴ Sv. rikets hist. II, s. 99.

⁵⁵ II, s. 637. ⁵⁶ II, s. 498.

⁵⁷ Svenska folkets hist. III, s. 99.

⁵⁸ I, s. 381.

⁵⁹ III. sv. hist. 2:a uppl., I, s. 106.

⁶⁰ Sv. folkets hist. I, s. 287.

⁶¹ Du Cange, *Glossarium mediae et inf. latinitatis*, III, s. 747.

⁶² Sv. statsförf. hist. s. 124.

⁶³ *Brunner*, Deutsche Rechtsgeschichte, II, s. 101. — *Schröder*, Deutsche Rechtsgeschichte, I (1919), s. 148.

⁶⁴ SD, n. 216. ⁶⁵ Sid. 94.

⁶⁶ EPs XXV (*Schlyter*, VGL, s. 40).

⁶⁷ *Grimm*, Deutsche Rechtsalterthümer, s. 688. ⁶⁸ Grimm, A. a., s. 700.